

KÂŞGARLI MAHMUD
DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ
KÂŞGARLI MAHMUD JOURNAL OF
LANGUAGE AND LITERATURE

Cilt 1 Sayı 2 (2025)

kasgarlimahmud.org

ESKİ UYGURCADA EVRENSEL SEMANTİK KÖKTEN TÜREMİŞ BİR
ORGAN ADI: SIÇGANAK*

AN ORGAN NAME DERIVED FROM A UNIVERSAL SEMANTIC ROOT IN
OLD UYGHUR: SIÇGANAK

Öğr. Gör. Hakan Güler

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu,
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

hakan.guler@manas.edu.kg

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 01.11.2025

Kabul Tarihi: 01.11.2025

Yayın Tarihi: 31.12.2025

Atıf

Güler, H. (2025). Eski Uygurcada Evrensel Semantik Kökten Türemiş Bir Organ Adı: Siçganak. *Kâşgarlı Mahmud Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1(2), 19-28.

Öz

Eski Uygurca söz varlığı yönünden Eski Türkçe döneminin en hacimli evrelerinden birisidir. Eski Uygurlar çağında birçok sosyo-kültürel değişim yaşanmış ve bu değişimler dile yansımıştır. Bu bağlamda yeni kabul edilen dinler ile birlikte girilen yeni sosyal çevreler de Türk dilinin söz varlığı yönünden zenginleşmesine olanak sağlamıştır. Eski Uygurlar Manihazim ve Budizm'e ait kutsal sayılan eserleri Türk diline çevirmişler ve bu eserlerdeki bazı kavramları Türkçeleştirerek Türk diline kazandırmışlardır. Bu kavramların büyük çoğunluğu dinî söz varlığına aitken bilimsel söz varlığına ait kavramlar da azımsanmayacak sayıdadır. Çeviri faaliyetlerinin yoğunluk kazanmasıyla Türk diline kazandırılan kavramlara ait söz varlığı çeşitli terim türetme stratejilerinin doğmasını sağlamıştır. Var olan bir sözcüğe yeni anlam yüklenmesi, ekler vasıtasıyla bir kökten yeni sözcükler türetilmesi veya ikileme, yineleme gibi yapılarla anlam sağlanması gibi şekiller terim türetme stratejilerine örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışmada özellikle çağdaş Batı dillerinde görülen fare>kas metaforu ve bu metafor yoluyla türetildiği düşünülen siçganak 'kas, adale' terimi üzerinde durulmuştur. Çalışmada öncelikle fare>kas metaforunun dünya dillerindeki durumu ele alınmış, ardından terimi oluşturan

* Bu çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Prof. Dr. Ferruh Ağca danışmanlığında yürütülen "Eski Uygurca Sağlık Bilimi Terimleri -Morfolojik ve Semantik Bir İnceleme-" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

gramatikal yapıda yer alan +(g)Ak küçültme ekinin işlevlerine değinilmiş ve daha sonra terim hakkındaki görüşler ile terimin Eski Uyğurcadaki tanıkları değerlendirilerek elde edilen sonuçlar, sonuç ve değerlendirme bölümünde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Fare, Kas, Metafor, Organ

Abstract

In terms of its lexical inventory, Old Uyghur represents one of the most extensive phases of the Old Turkic period. The era of the Old Uyghurs witnessed numerous socio-cultural changes, which were reflected in the language. In this context, the adoption of new religions and the emergence of new social environments also contributed to the enrichment of the lexical inventory of the Turkic language. The Old Uyghurs translated sacred works belonging to Manichaeism and Buddhism into the Turkic language and contributed to the Turkic language by translating some of the concepts in these works into Turkish. While the vast majority of these concepts belong to religious vocabulary, some belong to scientific vocabulary. The intensity of translation activities led to the creation of various term derivation strategies for the vocabulary associated with the concepts introduced into the Turkish language. Examples of term derivation strategies include giving new meanings to existing words, deriving new words from a root using suffixes, or conveying meaning through structures such as compounding and repetition. This study focuses specifically on the mouse>muscle metaphor seen in contemporary Western languages and the term sıçganak ‘muscle, adale’ (muscle), which is thought to have been derived through this metaphor. First, the mouse>muscle metaphor is briefly discussed in relation to world languages, then the functions of the diminutive suffix +(g)Ak in the grammatical structure forming the term are addressed, and finally, the findings obtained by evaluating the views on the term and its attestations in Old Uyghur are discussed in the conclusion and evaluation section.

Key Words: Mouse, Muscle, Metaphor, Organ

Giriş

Çağdaş Türk dilinin söz varlığı bakımından sahip olduğu zenginlik, tarihî Türk dili alanlarında türetilen sözcüklerin varlığıyla yakından ilişkilidir. Türk dili, eklemeli bir dil olarak, bir köke gelen ekler vasıtasıyla semantik varyasyonlara erişebilmekte ve kök anlamından birçok başka yeni anlama ulaşabilmektedir. Bu özelliğiyle Türk dili türetim konusunda başarılı bir dil

olarak değerlendirilebilir. Özellikle terim türetme stratejileri Türk dilinin çok eski zamanlardan beri tecrübe ettiği bir türetim alanıdır. En eski yazılı belgelerden bugüne kadar birçok terim yabancı dillerden Türk diline aktarılmış, bu aktarım Türk dilinin terim türetme olanakları içerisinde yapılmıştır. Bu olanaklar arasında, var olan bir sözcüğe yeni anlam yüklemek, bir köke ekler getirmek suretiyle anlamını genişletmek veya ikileme, yineleme gibi formlar geliştirmek gösterilebilir. Türk dilinin tarihî alanları bu bağlamda incelendiğinde terim türetiminin en yoğun yaşandığı dönemlerden birinin Eski Uygur Türkçesi dönemi olduğu anlaşılabacaktır.

Eski Uygurlar 840 sonrası Ötüken'den Tarım Havzası olarak da bilinen Doğu Türkistan dolaylarına geldiklerinde burada yerleşik hayatın getirileriyle daha yakından tanıştılar ve bölgenin kültür dairesine ortak oldular. Bölgede bilim, sanat ve kültür hayatına büyük katkılar yapan Uygurlar aynı zamanda bölgedeki diğer halklardan etkilendiler ve Uygurlar vasıtasıyla Türk sosyal hayatında bazı değişiklikler meydana geldi. Özellikle dinî yaşamda Uygurlar henüz Ötüken'deyken çeşitli saiklerle tanışmış oldukları Manihaizm ve Budizm gibi dinlerle Tarım havzasında yakın etkileşimde bulundular ve zamanla bu dinleri benimsediler (Taşağıl 2020: 135-136). Benimsedikleri bu yeni dinlerin kutsal sayılan eserlerini Türkçeye tercüme ederek bu dinlere ait bazı kavramların Türk dilinde terimleşmesini sağladılar. Yapılan tercüme yalnızca dinî yaşamla sınırla kalmadı. Özellikle Sanskritçe, Soğdca, Toharca gibi dillerden çeşitli türlerde eserleri tercüme ettiler. Elverskog (2020: 27)'a göre sadece Budizm'den çevrilmiş olan Eski Uygurcada bilinen 81 eserden 41'i Çince, 16'sı Tibetçeden, dokuzu Sanskritçeden ve üçü Toharcadan çevrilmiştir.

Eski Uygurcada çeviri eserler yoluyla birçok kavram ve terim Türk diline girmiştir. Bunların bir kısmı doğrudan alınmış (paramıt gibi), bir kısmı fonetik uyuma girmiş (çakır gibi) ve bir kısmı da Türk dilinin imkanları dahilinde karşılanmıştır. Sıçganak sözcüğünün bir kavramın çevirisi olup olmadığı açık olmamakla birlikte sözcüğün morfolojik ve semantik durumunun bir evrensel köke gittiği anlaşılmaktadır. Hem sıçgan 'fare' sözcüğü hem de +Ak küçültme ekiyle kurulmuş olması diğer dünya dillerinde de fare ve küçültme ekinin birleşiminden 'farecik' gibi bir temel anlamla oluşması sözcüğün evrenselliğini göstermektedir. Evrensel bir fare > kas metaforu açık olarak görülmektedir.

1. Dünya Dillerinde fare > kas Metaforu

Batı dillerinin bir kısmında fareyi ifade eden sözcük Latince mus köküne dayanmakta ve kası ifade eden sözcük yine bu kökten türemiş görünmektedir. Latince mus 'fare' > musculus

'kas' şeklinde görülen bu ortak kök fare > kas metaforunun dayandığı kaynaklardan biri olarak kabul edilebilir (Alova 2013: 378). Mesela Yunancada 'fare' ve 'kas' anlamlı sözcükler aynı kökten gelmektedir: μῦς (mûs) 'fare' ve μύς (mûs) 'kas' (Beekes 2010: 984-985). İngilizce mouse 'fare' ve 'kas' anlamlı muscle terimi de Latince köke dayanmaktadır.¹ Almanca maus 'fare' ve muskel 'kas' sözcüğü de bu etimolojik bağlantıya sahiptir.²

Bazı Batı dillerinde ise fareyi ifade eden sözcük ile kası ifade eden sözcük arasında bağlantı bulunmamasına rağmen kası ifade eden sözcük terim olarak doğrudan Latince kökle ilişkilidir. Örneğin İtalyanca fare 'topo' Latince kök ile bağlantılı değilken kas 'muscolo' yine aynı kökün türevidir.³ Tarihî dillerden Toharca maścītse (isim) "fare, sıçan" sözcüğünün de bu semantik kökle ilişkili olma ihtimali bulunabilir.⁴

Fare > kas metaforu genellikle Hint-Avrupa dillerinde görülmektedir. Ancak dilsel ilişkiler ve kavramsal çeviriler yoluyla başka gruba ait dillerde de yer alabilmektedir. Eski Uygurcadaki sıçganak 'farecik' temel anlamlı, metaforik 'kas' terimi de kavramsal çeviri veya kopya bir terim olarak değerlendirilebilir.

2. +Ak Küçültme Eki ve İşlevleri

Kononov (1968: 83) +Ak ekinin +gAk ekinden geldiğini ve genellikle isim gövdesindeki sözcüklerin işlevine, benzerliğine ve görevine göre yeni anlamlar kazandırdığını söylemektedir. Gabain (1988: 45) +kak, +kek, +gak, +gek olarak gösterdiği ekin küçültme ve kuvvetlendirme bildirdiğini ifade etmekte ve örneklerinin çok olmadığını söylemektedir (erkek, tozgak, erengek, eşgek). Gabain diğer bir küçültme işlevli ekin ünlülerden sonra gelen +k olduğunu ve ögük 'annecik'; yulak 'küçük çay, derecik' gibi örnekleri göstermektedir. Bu örneklerden ekin ünsüzlerden sonra +Ak şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. Erdal (1991: 74-76) +Ak ekinin +gAk küçültme ekinin bir varyantı olabileceğini düşünmektedir. Bu düşüncesini ise kulgak/kulak, talak, tılak, taşak ve bu çalışmada da ele alınan sıçganak gibi örneklerle desteklemektedir. Erdal, küçültme anlamını veren +Ak ekinin varyantı olduğunu düşündüğü +gAk ile birlikte mecaz yapıları organ adları türettiğini belirtmektedir. Gülsevin (1997: 115) +Ak ekinin Eski Anadolu Türkçesinde organ adlarında görüldüğüne değinmekte, bögrek ve yaşak örneklerini göstermektedir. Özyaşamış Şakar (2018: 21) Eski Türkçedeki +gAk ekinin Eski

¹ <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=muscle> Erişim Tarihi 13.12.2025

² <https://tr.langenscheidt.com/turkce-almanca/kas> Erişim Tarihi 20.10.2025

³ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-italian/muscle> Erişim Tarihi 13.10.2025

⁴ <https://aeb.win.tue.nl/natlang/ie/tochB.html> Erişim Tarihi 20.10.2025

Anadolu Türkçesinde +Ak olarak görüldüğünü ve genellikle tek heceli sözcüklere geldiğini ifade etmektedir. Fakat bu ekin Eski Türkçe döneminde de hem +gAk hem +Ak formuna rastlanmaktadır.

2.1. Eski Uygurcada +(g)Ak Ekiyle Türemiş Bazı Organ Adları

+Ak küçültme ekinin işlevlerine bakıldığında genellikle benzetme veya işlev benzerliğine dayanarak organ adları türettiği anlaşılmaktadır. Eski Uygur Türkçesinde sıçganak terimi dışında bu ekin aynı işlevle organ adı türettiği örnekler bulunmaktadır. yaňak ‘yanak’ (Erdal 1991: 75), ernek ‘parmak’ (Wilkens 2021: 119), eňek ‘çene, çene kemiği’ (Wilkens 2021: 109), talak ‘dalak’ (Eren 1999: 103), taşak ‘taşak’ (Erdal 1991: 75), tılak ‘klitoris’ (Erdal 1991: 75), kul(g)ak ‘kulak’ (Erdal 1991: 75), tam(g)ak ‘damak, boğaz’ (Wilkens 2021: 668) organ ve vücut bölümü adları +Ak ekinin bu işlevine örnek olarak gösterilebilir. Bu örnekler incelendiğinde benzetmeye dayalı bir türetimin olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin yan ‘taraf, yön’ +gAk > yaňak; er ‘adam, insan’ +gAk > ernek gibi türetimler ekin benzetme işlevli organ adı türetimini ortaya koymaktadır.

3. Sıçganak Terimi Hakkında Bazı Görüşler

Räsänen (1969: 414) sözlüğünde sıçganak sözcüğüne yer vermemiş fakat sıçgan maddesinde bu sözcüğün ‘fare’ anlamında olduğunu söylemiştir. Clauson (1978), Erdal (1991) ve Tietze (2022) sözcüğün oluşumunun evrensel bir alt anlama dayandığı görüşündedirler. Clauson (1972: 796) sıçgan sözcüğünün ‘fare’ anlamına gelen genel bir sözcük olduğunu ve sonu -gAn ile biten hayvan adlarına örnek olduğunu bildirir. Clauson sıçganak teriminin ise sıçgan ‘fare’ adından türediğini ve Batı dillerinde de Latince mus ‘fare’ adından musculus ‘kas, adale’ teriminin oluştuğunu belirtmektedir. Türk dilinde ‘kas’ anlamı için genel bir terimin bulunmadığına değinen Clauson bu anlamın genellikle tamlama ya da ödünç sözcüklerle sağlandığını öne sürmektedir. Erdal (1991: 76) da bu görüşlerden yola çıkarak sıçgan +Ak şeklinde türemiş olduğunu dile getirir. Tietze (2022: 171) de başka bir örnekle bu iddiaya destek verir: Arapça ‘ađal “büyük fare, sıçan” > ‘ağala “kas” ve krş. Lat. musculus ‘küçük fare > kas’ notunu düşer. Kaşgarlı DLT’de sıçganak sözcüğüne yer vermezken sıçgan sözcüğünü ‘fare’ olarak kaydetmiştir (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 190). Ayrıca Kaşgarlı baka ‘kurbağa’ maddesinde baka.çuk ‘kurbağacık’ sözcüğüne yer vermekte ve bunun ‘kolun et kısmı’ olduğunu söylemektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu 2014: 445). Kaşgarlının verdiği bu örnek Türk dilinde küçültme işlevli eklerin metaforik bağlamli organ adları veya vücut bölümü adları oluşturabileceğini göstermektedir. Wilkens (2021: 605) sıçgan sözcüğünü ‘fare, sıçan’;

‘dönemsel bir günün adı’; ‘dönemsel bir yıl adı’ olarak anlamlandırmakta ve sıçgan b(ä)lgüsi ‘fare ısırması’, sıçgan kün ‘fare günü (tarihlendirme)’; sıçgan üdi ‘fare saati (gecenin bir bölümü)’; sıçgan yıl ‘fare yılı, keme yılı (tarihlendirme)’ kullanımlarını göstermektedir. sıçganak sözcüğünü ise ‘kas’ olarak almıştır. Elmalı (2022: 347) sıçganak sözcüğünün DKPAM’da saçganak biçiminde de görülebildiğini, bu ses olayının Eski Uygurcada olağan olduğunu ve sözcüğün fareye benzetme yoluyla sıçgan+ak şeklinde oluştuğunu belirtmektedir. Ayrıca sıçganak sözcüğünün Yeni Türkçe Sözlükte ‘kas’ anlamında saçanak şeklinde yer aldığını ifade etmektedir. Çetin (2025: 254), Eski Anadolu Türkçesinde sözcüğün sıçanak şeklinde bulunduğunu ve ‘kas’ anlamında kullanıldığını göstermektedir.

4. Sıçganak Teriminin Eski Uygurcadaki Tanıkları

Sıçganak teriminin Eski Uygurcada geçtiği örnekler aşağıda gösterilmiştir. Bu örnekler incelendiğinde kasların tutulması, sıkılması ve birbirine vurulması şeklinde bir güç simgesi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan sıçganak teriminin ele alınan örneklerde +LAR çokluk ekiyle kullanıldığı görülmektedir. Bu durum sıçganak teriminin genel kaslar için kullanıldığını gösterebileceği gibi sağ ve sol koldaki pazular için de kullanılabileceğine işaret etmektedir:

sıçganakların tutunup oot önlüg kıpkızıl saçların artlarında ıdıp ‘adalelerini sıkarak sertleştirip, ateş renkli kıpkırmızı saçlarını sırtlarına salıverdiler.’ (DKPAM / 3521-3522).

agızlarıntın közlerintin burunlarıntın barça korkgu teg ört yalın üntürüp tişlerin azıgların çıktratıp sıçganakların urunu ayaların yapıntı busuşlug sakınçlıg köñülin kelip ... LYĞT’ınaru berü yorıdılar ‘ağızlarından, burunlarından korkunç ateşler saçıp, dişlerini gıcırdatıp, adalelerini birbirine vurarak, avuçlarını sıktılar’ (DKPAM / 3781-3788)

adınları [yme ...]LY ıdmatın tıda tutup sıç[ganakları]n kavıra tuta şük tu[r]d[ı]lar ‘diğerleri de bırakmadan arkada tutup kaslarını sıkıca tutarak sakin(ce) durdular.’ (BT XXXVII / 7866-7868).

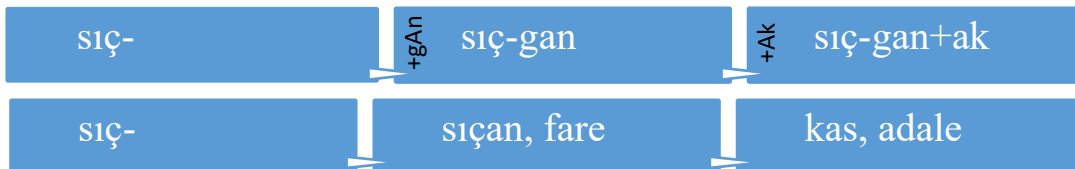
Yukarıdaki örnekler değerlendirildiğinde sıçganak sözcüğünün kullanımının sınırlı olduğu ve belirli bağlamlarda kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Türk dili tarih boyunca terim türetiminde çeşitli stratejiler izlemiştir. Bunlar arasında en sık görülenlerinden biri, mevcut bir sözcüğe eklenen yeni bir ek vasıtasıyla morfolojik ve semantik genişlemedir. Sözcüğe eklenen ek, semantik olarak sözcüğün yeni anlamlar kazanmasını sağlamaktadır. Bazı ekler özel işlevleriyle de ön plana çıkmaktadır. Bu eklerden +(g)Ak eki organ adları türetmede sık kullanılmaktadır. +(g)Ak ekinin benzetme yoluyla organ adı oluşturduğu örneklere sıkça rastlanmaktadır: *yanak, ernek, enek, talak, taşak, tılak, kul(g)ak, tam(g)ak*. Tıpkı bu örnekler gibi *sıçganak* terimi de buna örnektir. Ancak bunun dışında *sıçganak* teriminin diğer dünya dillerinde de görülen bir anlamsal köke gittiği ve kavramsal olarak aynı düzlemde türetildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda *sıçganak* teriminin evrensel bir benzetme yoluyla türetildiği anlaşılmaktadır. Eski Uygurcadaki *sıçganak* teriminin tıpkı Latince, Yunanca, İngilizce, Almanca ve Arapça gibi dillerde de görülen “kasın deri altında hareket eden küçük bir fareye benzetilmesi” yoluyla türemiş olması, bu terimin semantik alt yapısının evrenselliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra DLT’de geçen bakaçuk terimi Türk dilinin küçültme işlevli eklerle metaforik organ adları oluşturabildiğine kanıt olarak gösterilebilir.

Sıçganak sözcüğü sıç- fiil kökünden işlek bir ek olan -gAn ekiyle isimleşmiş ve +Ak eki ile terimleşmiştir. Sonuç olarak sözcüğün anatomik bir terim olarak şu şekilde türetildiği ifade edilebilir: sıçgan ‘fare’ +(g)Ak (Küçültme Eki) > sıçganak ‘farecik’ > ‘kas, adale’. Sözcüğün terimleşme süreci aşağıdaki şemayla gösterilmiştir:

Oğuz Türkçesinin orta hecedeki /g/ sesini eritmesiyle sıçanak ve muhtemelen gelişmiş formu olan saçanak sözcüklerine Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkiye Türkçesi ağızlarında rastlanmaktadır:

EUy. sıçganak → EAT sıçanak/saçanak → TTAğ. sıçanak/saçanak

Kısaltmalar

BT XXXVII → *Berliner Turfantex 37*

EUy. → *Eski Uygur Türkçesi*

EAT → *Eski Anadolu Türkçesi*

DKPAM → *Daşakarmapathāvadānamālā*

Kâşgarlı Mahmud Dil ve Edebiyat Dergisi, 2025, 1(2), TÜRKİYE

DLT → *Dîvânu Lugâti 't-Türk*

TTAğ. → *Türkiye Türkçesi Ağzları*

Kaynaklar

- Alova, E. (2013). *Latince Türkçe Sözlük*. İstanbul: Sosyal Yayınları
- Beekes, R. P. S. (2010). *Etymological dictionary of Greek*. Leiden-Boston: Brill.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Clarendon Press.
- Çetin, H. A. (2025). *Eski Anadolu Türkçesi Eczacılık ve Tıp Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elmalı, M. (2016). *Daşakarmapathāvadānamālā*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elverskog, J. (2020). *Budist Uygur Edebiyatı* (Çev. Mustafa Ağca-Dilek Uzunkaya). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ercilasun, A. B.; Akoyunlu, Z. (2014). *Dîvânu Lugâti 't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdal, M. (1991). *Old Turkic Word Formation – A Functional Approach to the Lexicon Vol. I*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kononov, A. N. (1969). İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri ve Söz Yapımı. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 16, 81-88.
- Özyaşamış Şakar, S. (2018). Eski Türkiye Türkçesinde Küçültme, Sevgi, Şefkat ve Acıma İşlevli Ekler. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7/ 16, 19-30.
- Taşgılı, A. (2020). *Uygurlar -840'tan Önce-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları
- Tietze, A. (2021). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati (5. Cilt)*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Wilkins, J. (2016). *Buddhistische Erzählungen aus dem alten Zentralasien Edition der altuigurischen Daşakarmapathāvadānamālā Teil 2*. (Berliner Turfantexte XXXVII), Brepols Publishers, Turnhout.
- Wilkins, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen.

Oxford English Dictionary. (2025). *Muscle*. Oxford University Press.

Extended Abstract

In terms of its lexical inventory, Old Uyghur represents one of the most extensive phases of the Old Turkic period. The era of the Old Uyghurs witnessed numerous socio-cultural changes, which were reflected in the language. In this context, the adoption of new religions and the emergence of new social environments also contributed to the enrichment of the lexical inventory of the Turkic language. The Old Uyghurs translated sacred works belonging to Manichaeism and Buddhism into the Turkish language and contributed to the Turkish language by translating some of the concepts in these works into Turkish. While the vast majority of these concepts belong to religious vocabulary, some belong to scientific vocabulary.

The intensity of translation activities led to the creation of various term derivation strategies for the vocabulary associated with the concepts introduced into the Turkish language. Examples of term derivation strategies include giving new meanings to existing words, deriving new words from a root using suffixes, or conveying meaning through structures such as compounding and repetition. This study focuses specifically on the mouse>muscle metaphor seen in contemporary Western languages and the term sıçganak ‘muscle, adale’ (muscle), which is thought to have been derived through this metaphor. First, the mouse>muscle metaphor is briefly discussed in relation to world languages, then the functions of the diminutive suffix +(g)Ak in the grammatical structure forming the term are addressed, and finally, the findings obtained by evaluating the views on the term and its attestations in Old Uyghur are discussed in the conclusion and evaluation section.

The richness of the contemporary Turkish lexicon is closely related to the presence of words derived in the historical stages of the Turkish language. As an agglutinative language, Turkish can achieve semantic variation through affixation, deriving numerous meanings from a single root. With this characteristic, Turkish can be regarded as a language highly productive in word formation. In particular, the strategies of term formation constitute a field in which Turkish has long-standing experience. From the earliest written records to the present day, many terms have been borrowed from foreign languages into Turkish, and this process has taken place within the possibilities offered by Turkish word-formation mechanisms. Among these possibilities are assigning new meanings to existing words, expanding meanings by adding derivational affixes to roots, or creating forms such as reduplication and repetition.

When the historical stages of Turkish are examined from this perspective, it becomes evident that one of the periods in which term formation was most intense is the Old Uighur Turkish period. After the Uighurs migrated from Ötüken to the Tarim Basin—also known as Eastern Turkestan—following 840, they became more closely acquainted with the conditions of a settled way of life and participated

in the region's cultural sphere. The Uighurs, who made great contributions to the scientific, artistic, and cultural life of the area, were also influenced by other peoples living there, and through them, certain changes occurred in Turkish social life. In particular, in the sphere of religion, the Uighurs—who had already encountered faiths such as Manichaeism and Buddhism while still in Ötüken—came into closer contact with these religions in the Tarim Basin and eventually adopted them. By translating the sacred texts of these newly adopted religions into Turkish, they contributed to the terminologization of certain religious concepts within the Turkish language. These translations were not limited to the religious sphere alone: the Uighurs also translated a number of scientific works, especially from Sanskrit, Sogdian, and Tocharian. Through this process, certain scientific terms were rendered into Turkish. The word sıçganak (muscle) discussed in this study is one such term. It was borrowed through translated works and became lexicalized in Turkish as a term denoting a body organ.

